

РУСКИТЕ ПАМЕТНИЦИ ВЪВ ВАРНА

Руските паметници във Варна са два – единият се намира в третата част на Приморската градина, а другият в двора на черквата в кв. Вл. Варненчик.

Паметникът в Приморската градина представлява мраморно надгробие, поставено върху седем стъпала. Изграден е върху братската могила на подполковник Карл Малевски и на още 44 войника от различни части на XIV армейски корпус, сражавали се с турците в тази част на България по времето и след края на руско-турската Освободителна война.

Руският паметник, изграден в двора на черквата на кв. Владислав Варненчик е съвсем еднакъв с този в Приморската градина. Първоначално той бил изграден в селските гробища върху братската могила на казашкия есаул Сергей Иловайски, подпоручик Константин Никитников и на още 54 руски воина от XIV армейски корпус. По-къс-

но бил преместен в двора на черквата на кв. Вл. Варненчик.

Историята на двата паметника е тясно свързана с историята на Дунавската армия, командвана от княз Николай Николаевич, както и с историята на Долнодунавския отряд, по-познат като XIV армейски корпус, командван от генерал Цимерман. Генералът бил командир с богата воинска биография, командвал полк още по време на Кримската война, през 1868 г. го повишили в чин генерал-лейтенант, след това го назначили за командващ на 4-и пехотен полк от 2-а Гренадирска дивизия, а в началото на 1877 г., вече с чин пехотен генерал-лейтенант, бил назначен за командир на XIV-и Армейски корпус. Самият корпус се състоял от 4 пехотни дивизии, 3 Донски казашки дивизии, 2 сапьорни бригади и флотски отряди.

По причини, които споменахме, от стройно подредените военни части на XIV-ия армейски корпус, ние ще огледаме

пътя само на онези от тях, които пръстът на войната ще насочи към Варна.

А от тях ще се вгледаме по-внимателно в редиците на I батарея от 18 артилерийска бригада, като бойна част от 72 пехотен Тулски полк, тъй като там, между артилерийските персонали на батареята, ще забележим техния командващ подполковник Карл Малевски. Ще проследим също така и кървавите следи из пепеляците по пътищата към провадийските села от пешаците на 71-ви Бельовски полк и ще споменем имената на подпоручик Константин Никитников от същия полк и на казака от 39-и полк на II Донска дивизия есаула Сергей Иловайски, станали по Божия воля също част от варненската история, а имената им – паметни надписи, гравирани за вечни времена върху надгробieto в кв. Вл. Варненчик. Съдбата посочила на тримата офицери пътя за Варна след 22 юни 1877 г., когато генерал Цимерман и неговия корпус форсирали Дунава срещу Галац и Браила и се разположили по линията Констанца – Черна вода. Стъпвайки на българска земя, те започнали изпълнението на своята малко особена, привидно не толкова динамична, но изключително важна за района задача, а именно да отвличат вниманието на турските войски към себе си в Добруджа, да извършват разузнавателни и саботажни акции в тила на врага и да държат нащрек всички военни сили на противника в четиригълника Русчук, Шумен, Варна и Силистра.

Давайки висока оценка на задачите на корпуса, през август 1877 г. Руското командване прехвърлило към него два конни полка – 7-и Кинбургски драгунски и 7-и Белоруски хусарски от 7 Кавказска дивизия на VII Армейски корпус, командвани от генерал-адютант Константин Николаевич Манзей. Генерал Манзей бил потомствен военен, син и внук на генерали от руската кавалерия, далечни потомци на преселници от Шотландия. Познат бил с желязната си воля и тънка проникателност, с високата оценка, която давал на разузнаването и на саботажните изпълнения в тила на врага. Затова доста добре, почти виртуозно, той съумял да използва двата полка по новото им предназначение – с помощта на местни българи драгуните навлизали дълбоко в тила на врага, разузнавали, нанасяли удари и се връщали невредими. За чест на местното население трябва дебело да се подчертае, че шаблонното “оказвало съдействие на освободителите” не означава почти нищо в сравнение с това, което се случвало. Веднага щом руските войски навлезли в Добруджа, по цялата северо-източна територия, от Варна до Каварна и от Котел до Тулча се организирали няколко десетки чети, които служели за водачи на руските разезди или просто разузнавали за тях. Сведенията, които носели на руското командване четите на Андрей Василев-Амира от Каварна, на Бончо Павлов от Котел и на хаджи Стоян Поклонников от селата около Хаджиоглу Пазарджик, били изключително ценни, те пестяли време и излишни жертви на руските войски.

На 11 октомври 1877 г. полковник Лауниц – командир на 7-и Белоруски хусарски полк се срещнал с Амира и включил четата му в състава на своя полк, равнопоставяйки я изцяло на останалите части от полка. По-късно полковник Лауниц придал четата към състава на смесен разузнавателно-диверсионен отряд от частите на Кинбургския драгунски полк под командването на капитан Радович. Тогаво именно били извършени най-смелите и най-ефективни нападения по протежение на целия тил на противника. Запознати прекрасно

Генерал Константин
Николаевич Манзей

На 10 ноември 1877 г. генерал Манзей представил Андрей Василев-Амира за награда и ген. Цимерман лично връчил медал “За храброст” на смелия българин.

На 6 ноември 1878 г. полковник Д.Н.Леонтиев – командир на 7-и Кинбургски драгунски полк връчил медал “За храброст” на хаджи Стоян за “изкусно разузнаване в бойни операции против неприятеля”, както отбелязал в рапорта си самият полк. Леонтиев.

Частите на XIV Армейски корпус и на двата полка на генерал Манзей водели битки с противника близо до варненските земи като саботирали действията в неговия тил, парализирали транспорта му, нарушавали снабдяването му и прекъсвали съобщенията му.

Историята е опазила в своите архиви телеграми от това време, от които се разбира, че противникът бил лишен от телеграфна връзка между Варна, Провадия и Шумен за 12 дни, а за 20 дни бил лишен от жизнено важния за армията ж.п. транспорт.

с обстановката и следвани от добре въоръжени, малки групи от хусари, българите се явявали там, където най-малко ги очаквали.

В една от акциите, групата на Амира неусетно, без да напада, измъкнала от добре въоръжен конвой огромен обоз и стадо рогат добитък, с което предизвикал адмирациите на целия хусарски полк. Хаджи Стоян Поклонников бил необразован, но изключително интелигентен човек, в думите на който се вслушвали цели села.

Много интересна акция, описана по-късно и от Карел Шкорпил, била проведена на 18 януари 1878 г. На този ден генерал Манзей изпратил разузнавателно-диверсионен отряд под командването на капитан Радович и офицерите Кудинов, Иванов и Короткевич и с група български доброволци по посока на с. Гебедже (сега с. Белослав). Следващият ден, 19 януари се оказал богат на събития за отряда на капитан Радович, който още сутринта, близо до с. Доуджа (сега с. Зорница) срещнал два ескадрона египетска конница, които разбил в зъвързалата се битка. След това на път за с. Гебедже, близо до местността Харамията, отрядът попаднал на башибозук, разгонил бандата ги и се спуснал с бърз ход към железопътната гара на с. Гебедже. Тук нападнал станцията, подпалил гаровите постройки и вагоните и взривил един участък от три км от жп линията. Вечерта отрядът се приbral в полка, носейки телеграфния апарат и водейки със себе си Гарабед Зармикиян – началника на гарата.

Тази твърде успешна акция на драгуните от 7-и полк успяла да разстрои работата на военните и административните служби в Провадия и Шумен и да позволи полковете на генерал Манзей да продължат напред. По пътя между селата Равна и Венчан българските доброволци на капитан Радович се отделили, прекъснали и тук ж.п. линията, върнали се при полка си и в 14,30 ч. авангардът на полка, командван от полковник Лауниц навлязъл в Провадия. На гарата в Провадия ж.п. линията и стационарните съоръжения също били взривени

от доброволците, пленени били много запитиета, след това полковете потеглили обратно и точно когато смятали да нападнат няколко срещнати по пътя египетски части, запъхтян ги застигнал руски офицер, който съобщил вестта за подписаното на 19 януари 1878 г. в Одрин примирие.

На 25 януари 1878 г. от Главната квартира пристигнала заповед корпусът на генерал Цимерман да се придвижи към Хаджиоглу Пазарджик, т.е. към Добрич, да го овладее, да продължи към Провадия и да прекъсне всякакви комуникации – транспортни и съобщителни, между Варна, Шумен и Разград. В паметната бележка, написана и подписана лично от генерал Цимерман месец по-късно и отпечатана в “Иллюстрированная хроника войны” се споменава, че втората бригада от 18-а артилерийска батарея, онази в която заместник-командир е подполковник Карл Малевски се намирала по това време със своите 8 оръдия на преден пост в Кюстенджа и била сменена на 8 януари 1878 г. от войските на 36-а дивизия. На 11 януари втора бригада пристигнала в Хаджиоглу Пазарджик при своите в 18-а пехотна дивизия. Така го е отбелязал генерал Цимерман в своя “Журнал военных действий” и така именно разбираме как съдбата е събрала отново пътищата на подполковник Малевски, на подпоручик К. Никитников и на есаул Иловайски, за да ги насочи бавно и неотменно към землището на гр. Варна.

Генерал Аполон
Ернестович Цимерман

Докато част от руските войски осигурявала реда в Хаджиоглу Пазарджик, на 31 януари 1878 г. 1-а Донска казашка дивизия освободила Балчик, а на 4 февруари и Каварна. По това време в Кинбургския драгунски полк се получил и Височайши приказ, с който Командването награждава генерал-лейтенант Манзей за проявена доблест и храброст по време на войната с орден “Бял орел с мечове”, прочее, един от най-красивите руски ордени с 400-годишна история. Орденът му бил връчен на 16 април 1878 г.

В изпълнение на втората част от заповедта на Главнокомандващия и придържайки се към пътя за с. Козлуджа и Провадия, XIV армейски корпус се съединил с пристигащия от другата страна на планинските хребети XI армейски корпус и неотменно се запридвигвал към гр. Варна и към историята на едно варненско село, на което един от полковете му – Бельовският, ще дари свободата и името си.

СМЪРТ СЛЕД ПОБЕДАТА

Когато дошъл 3 март 1878 г. и Историята прогласила Освобождението на България, европейската дипломация начертала демаркационна линия, отделяща Варна, Провадия и Шумен от свободната част на България. Три месеца по-късно решенията на Берлинския конгрес освободили и тези земи от османска административна власт, макар турското командване категорично да не приемало решенията за действителни, считайки ги, или по-скоро надявайки се, те да бъдат временни. Тогава генерал Тотлебен – главнокомандващ Дунавската армия, наредил на XIV Армейски корпус да тръгне и без бавене да завземе Варна, Провадия и селищата около тях. В изпълнение на тази заповед частите на корпуса наистина започнали да превземат едно по едно селищата във Варненско и Провадийско, нещо което

Засада край Провадия

изкарало в горите около Провадия разбунтувани групи от башибозук, претърсил преди това оръжейните складове на бягащата редовна турска армия. За да прекрати бандитските им нападения срещу жителите на Провадийските села, командването на корпуса изпратило срещу тях трети батальон на 71-и пехотен Бельовски полк и 3-а батарея от 18-а артилерийска бригада.